

Upadłość (bankructwo)
państwa
w stosunkach
międzynarodowych

Pamięci mojej Mamy

Karina Jędrzejowska

Upadłość (bankructwo)
państwa
w stosunkach
międzynarodowych

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa

Recenzja:
prof. dr hab. Katarzyna Żukrowska

Redaktor prowadząca:
Anna Raciborska

Redakcja:
Marek Szczepaniak

Korekta:
Joanna Barska

Projekt okładki:
Katarzyna Juras

Copyright © 2018
by Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.

**Publikacja dofinansowana przez
Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytetu Warszawskiego**

ISBN 978-83-7383-740-9

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: Master, Łódź
Druk i oprawa: Mazowieckie Centrum Poligrafii, Marki k. Warszawy

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
Rozdział 1. POJĘCIE UPADŁOŚCI PAŃSTWA	21
1.1. Upadłość państwa – definicje i terminy bliskoznaczne	21
1.1.1. Upadłość państwa (<i>sovereign default</i>)	24
1.1.2. Niewypłacalność (<i>insolvency</i>)	28
1.1.3. Bankructwo państwa (<i>sovereign bankruptcy</i>)	29
1.1.4. Kryzys zadłużeniowy (<i>sovereign debt crisis</i>)	32
1.1.5. Terminy stosowane w literaturze polskiej	35
1.2. Elementy teorii zadłużenia publicznego	38
1.2.1. Motywy zadłużania się przez państwa	40
1.2.2. Rodzaje zadłużenia państwa	42
1.2.2.1. Zadłużenie zagraniczne i wewnętrzne	42
1.2.2.2. Klasyfikacja zadłużenia państwa ze względu na rodzaj dłużnika	45
1.2.2.3. Klasyfikacja zadłużenia państwa ze względu na rodzaj wierzyciela	47
1.2.2.4. Formy zobowiązania dłużnego	49
1.2.2.5. Klasyfikacja zadłużenia państwa ze względu na termin zapadalności	51
1.2.2.6. Ukryty dług	52
1.3. Rodzaje i cechy upadłości państwa	53
1.3.1. Częściowa i całkowita upadłość państwa	54
1.3.2. Wewnętrzna i zewnętrzna upadłość państwa	54
1.3.3. Zdolność do spłaty i chęć do spłaty	57
1.3.4. Kryzys płynności i kryzys wypłacalności	58
1.3.5. Przejawy upadłości państwa	59
1.3.6. Repudiacja	61
1.3.7. Czas trwania i powtarzalność upadłości państwa	62
1.4. Upadłość państwa a upadłość podmiotu prywatnego	63
1.4.1. Upadłość podmiotu prywatnego	64
1.4.2. Specyfika upadłości państwa	66
Rozdział 2. UPADŁOŚĆ PAŃSTWA W PERSPEKTYWIE HISTORYCZNEJ	73
2.1. Cykle upadłości państwa	74
2.2. Niewypłacalność państw od czasów starożytnych do drugiej wojny światowej	80

2.2.1. Bankructwa suwerenów od starożytności do wojen napoleońskich . . .	81
2.2.1.1. Średniowiecze	81
2.2.1.2. Okres nowożytny	84
2.2.2. Zadłużenie i niewypłacalność państw w XIX wieku	87
2.2.2.1. Specyfika fal zadłużenia po wojnach napoleońskich	88
2.2.2.2. XIX-wieczni bankruci	90
2.2.2.3. Postępowanie wierzycieli wobec niewypłacalnych państw	92
2.2.3. Przypadki upadłości państwa w dwudziestoleciu międzywojennym	95
2.2.3.1. Specyfika zadłużenia i upadłości państw po pierwszej wojnie światowej	96
2.2.3.2. Repudiacja Rosji Radzieckiej	99
2.2.3.3. Wielka depresja	100
2.3. Epizody upadłości państwa od drugiej wojny światowej do kryzysu zadłużeniowego lat osiemdziesiątych XX wieku	102
2.3.1. Zadłużenie i upadłość państw w okresie powojennym	102
2.3.2. Kryzys zadłużeniowy lat osiemdziesiątych XX wieku	105
2.3.2.1. Przyczyny kryzysu	105
2.3.2.2. Wybuch i przebieg kryzysu	109
2.4. Specyfika upadłości państwa po 1990 roku	112
2.4.1. Rynki finansowe w ostatniej dekadzie XX wieku	113
2.4.2. Od <i>tequila crisis</i> do upadłości Argentyny	118
2.4.2.1. Meksyk 1994	119
2.4.2.2. Azja Południowo-Wschodnia 1997	121
2.4.2.3. Rosja 1998	124
2.4.2.4. Pozostali „suwerenni bankruci” ostatniej dekady XX wieku	125
2.4.2.5. Argentyna 2001–2014	127
2.4.3. Kryzys finansowy 2007–2008 i upadłość państwa w XXI wieku	130
2.4.3.1. Islandia	131
2.4.3.2. Kryzys zadłużeniowy państw strefy euro	133
Rozdział 3. PRZYCZYNY UPADŁOŚCI PAŃSTWA	136
3.1. Przyczyny o charakterze ekonomicznym	137
3.1.1. Nieodpowiednia struktura zadłużenia i kryzys płynności	138
3.1.1.1. Niedopasowanie walutowe	139
3.1.1.2. Niedopasowanie terminów zapadalności	142
3.1.2. Nadmierne zadłużenie i kryzys wypłacalności	146
3.1.3. Załamanie gospodarcze	151
3.2. Przyczyny o charakterze politycznym	154
3.2.1. Błędy w polityce gospodarczej	156
3.2.1.1. Nadmierna ekspansja fiskalna	156
3.2.1.2. Polityka kursowa	157
3.2.1.3. Błędna polityka inwestycyjna	158
3.2.1.4. Zbyt liberalna polityka handlowa	159
3.2.1.5. Słabość instytucji	159
3.2.1.6. Ucieczka kapitału	160
3.2.2. Uznanie długu za bezprawny i koncepcja <i>odious debt</i>	161

3.2.3. Pozostałe polityczne przyczyny upadłości państwa	164
3.3. Wpływ zachowania wierzycieli na wypłacalność państw	167
3.4. Prawdopodobieństwo upadłości państwa	168
3.4.1. Szacowanie prawdopodobieństwa upadłości państwa	169
3.4.2. Determinanty upadłości państwa – przegląd wybranych wskaźników	176
Rozdział 4. KONSEKWENCJE UPADŁOŚCI PAŃSTWA	181
4.1. Pojęcie kosztów upadłości państwa	182
4.2. Ekonomiczne koszty upadłości dla państwa-dłużnika	185
4.2.1. Reputacja i dostęp do rynków finansowych	185
4.2.1.1. Ograniczenie dostępności kapitału	186
4.2.1.2. Wyższe koszty pozyskania kapitału	190
4.2.1.3. Ograniczenie dopływu inwestycji zagranicznych	192
4.2.2. Spadek obrotów handlowych	194
4.2.3. Spowolnienie gospodarcze	195
4.3. Polityczne koszty upadłości dla państwa-dłużnika	200
4.3.1. „Supersankcje” i ograniczenie suwerenności państwa-dłużnika	201
4.3.1.1. Dyplomacja kanonierek	206
4.3.1.2. Przejęcie kontroli nad finansami państwa przez wierzycieli ..	208
4.3.1.3. Konfiskata majątku dłużnika	209
4.3.1.4. Sankcje handlowe	210
4.3.2. Wpływ upadłości na politykę makroekonomiczną i zagraniczną państwa	211
4.3.3. Pozostałe polityczne koszty upadłości państwa	213
4.4. Konsekwencje upadłości państwa dla wierzycieli	214
Rozdział 5. DZIAŁANIA NA RZECZ ŁAGODZENIA SKUTKÓW ORAZ PRZECIWDZIAŁANIA UPADŁOŚCI PAŃSTWA	218
5.1. Postępowanie upadłościowe dla państw – uwagi wstępne	219
5.2. Techniki restrukturyzacji i redukcji zadłużenia	222
5.2.1. Restrukturyzacja zadłużenia	224
5.2.1.1. <i>Debt rescheduling</i>	224
5.2.1.2. Konwersja zadłużenia	226
5.2.1.3. Refinansowanie zadłużenia	230
5.2.2. Redukcja i umorzenie zadłużenia	230
5.2.3. <i>Bailout</i>	232
5.3. Rola międzynarodowych instytucji finansowych	233
5.3.1. Międzynarodowy Fundusz Walutowy	234
5.3.1.1. Pomoc kredytowa MFW	236
5.3.1.2. MFW jako pożyczkodawca ostatniej instancji	238
5.3.2. Klub Paryski	239
5.3.3. Klub Londyński	244
5.3.4. Międzynarodowe organizacje finansowe wobec kryzysu zadłużeniowego lat osiemdziesiątych XX wieku	247
5.3.4.1. Uzgodnione finansowanie dodatkowe	248
5.3.4.2. Plan Bakera	249

5.3.4.3. Plan Brady’ego	250
5.3.4.4. Renegocjacja zadłużenia państw Europy Środkowej i Wschodniej	252
5.4. Koncepcje usprawnienia procesu restrukturyzacji zadłużenia w formie obligacji	253
5.4.1. Propozycje rozwiązań statutowych	254
5.4.1.1. Wczesne koncepcje usprawnienia procesu restrukturyzacji zadłużenia	254
5.4.1.2. Koncepcje międzynarodowego reżimu upadłościowego z lat 1995–2000	256
5.4.1.3. <i>Sovereign Debt Restructuring Mechanism</i>	258
5.4.1.4. Arbitraż Międzynarodowego Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych (ICSID)	259
5.4.2. Rynkowe mechanizmy rozwiązywania kwestii upadłości państwa ...	260
5.4.2.1. Klauzule wspólnego działania	261
5.4.2.2. Innowacje finansowe w instrumentach dłużnych	265
5.5. Inicjatywy na rzecz oddłużenia państw najbiedniejszych	266
5.5.1. Inicjatywa na rzecz silnie zadłużonych biednych państw (HIPC <i>Initiative</i>)	267
5.5.2. Inicjatywa na rzecz umorzenia długu wielostronnego (MDRI)	270
5.6. Działania podjęte po kryzysie finansowym 2007–2008 i kryzysie zadłużeniowym w strefie euro	273
5.7. Zarządzanie zadłużeniem – polityka państwa-dłużnika	275
ZAKOŃCZENIE – WNIOSKI KOŃCOWE	279
WYKAZ SKRÓTÓW	289
BIBLIOGRAFIA	291
INDEKS NAZWISK	323
SPIS WYKRESÓW I TABEL	331